

УДК 94 (477) : 332. 025. 26

НАВЧАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ СЕЛА РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ 30-Х РОКІВ ХХ СТ.

Я.І. Мандрик, Р.Б. Пуйда

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019, Україна, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
тел. +380 (342) 57 23 90; e-mail: igp@nung.edu.ua*

У даній статті аналізується система освіти керівних кадрів сільського господарства радянської України 1930-х рр.

Вивчено роботу сільськогосподарських ВНЗ і технікумів, особливо, різних курсів і шкіл. Показано систему закріплення цих кадрів у селах.

Ключові слова: *політика радянської держави, системи освіти кадрів, керівні кадри, спеціалісти сільського господарства, культура.*

Наприкінці 20-х років розпочався період у нашій історії, пов'язаний із великими втратами, грубими помилками, страшними жертвами. Розпочалася масова колективізація, яка супроводжувалась небаченою ломкою селянських господарств, традицій сільського життя, ліквідацією сільського господаря. На зміну індивідуального господарства і кооперації приходить колгосп, який фактично стає державною організацією.

Процеси колективізації в Україні в 1930-х рр. є проблемою, яка активно вивчається сучасними українськими науковцями. Сюди належать дослідження С.Кульчицького, В.Марочко, Г.Єсфименко, Л.Гриневич, Я.Верменич, Л.Новохатька та ін. Однак, питання підготовки кадрів для села в ті роки не знайшли в них глибокого аналізу. Тому, опираючись на неопубліковані архівні джерела, автори поставили за мету розкрити цю проблему, особливо наголошуючи на негативний вплив тоталітарної сталінської системи та його трагічні наслідки.

Колективізація, будучи значним кроком назад у порівнянні з кооперацією, все-таки, відкривала можливість перед сільськогосподарським виробництвом ширше використовувати машинну техніку, полегшити працю селянина, що могло вплинути на культуру села.

Запровадження машинної техніки вимагало збільшення числа трактористів, комбайнерів, шоферів, слюсарів та інших спеціалістів масових професій. Так, у 1930 році на селі в Україні комбайнів налічувались одиниці, а в 1932 році їх уже було 1800 [1], тому треба було готувати комбайнерів, механіків комбайнів тощо.

Звичайно, що велике сільськогосподарське виробництво не могло обійтися без керівних кадрів, спеціалістів сільського господарства, кадрів середньої ланки: бригадирів тракторних і польових бригад, спеціалістів тваринницьких ферм. Основною формою обслуговування сільського господарства в 1926 - 1927 роках були агрономічні ділянки. На одну з

них припадала територія радіусом 35 км, на яких знаходились в середньому понад 82 поселення і понад 4000 селянських господарств. На одного агронома припадало в середньому 25-30 колгоспів і приблизно стільки ж більш простіших сільськогосподарських об'єднань, які володіли 20,6 тис. десятин землі. У 1928 році було обстежено 18 колгоспів і товариств спільного обробітку землі (ТСОЗів) Лубенської, Зінов'ївської, Мелітопольської округів. Ні в одному господарстві не було агронома. Гостро не вистачало спеціалістів з обліку. Із перевірених господарств вони були виявлені тільки в чотирьох. Про якихось інших спеціалістів і мови не могло бути [2].

Так були забезпечені кадрами господарства, створені ще в першій половині 20-х років. У багатьох із них голови колгоспів і ТСОЗів працювали на громадських засадах, не розуміли фінансової справи [3].

Всього в 1928 році в республіці працювало 604 районні агрономи, 260 осіб окружного агроперсоналу, 200 райколективізаторів, 330 спеціалістів з полеводства, 230 спеціалістів з тваринництва, 240 спеціалістів з інтенсивного вирощування, 102 агротехніки [4]. Майже 40% агрономів по своєму соціальному походженню належали до дворян, духовенства, заможних селян. Тільки 7,5% агрономів, 12,2% землевпорядників були вихідцями із робітників і бідних селян. Вони особливо страждали низьким рівнем підготовки.

Дуже великою була потреба в організаторах "великого соціалістичного сільського господарства". Всі вони обслуговували індивідуальні господарства і не були ознайомлені з роботою колективних господарств. Навіть в радгоспах, один спеціаліст сільського господарства припадав на 10 господарств [5]. За даними наркомату земельних справ (НКЗС) УСРР на 1928 рік тільки 25 - 35% голів колгоспів відповідали своєму призначенню, решту необхідно було замінити на кваліфікованих спеціалістів. (Все-таки цей показник був значно вищим від показників по СРСР в цілому, де тільки 18-20% голів колгоспів мали спеціальну освіту – Я.М., Р.П.) [6]. Низьким був рівень підготовки і серед агрономів. У 1928 році із вищою освітою було 32,9% від їх загальної кількості, із середньою і незакінченою вищою – 44,3%, з початковою освітою і взагалі без освіти – 22,8% [7].

Ось такою була реальна картина забезпеченості сільського господарства спеціалістами. В період підготовки плану першої п'ятирічки рівень їх професіоналізму і культури навіть не були відомі.

Після ряду запитів у Вищу раду народного господарства (ВРНГ), в інші наркомати наркомат освіти (НКО) УСРР республіки отримав нарешті орієнтовні дані про потребу сільського господарства в спеціалістах з вищою освітою – 14648 осіб. По профілях вони були розподілені так: агрономів потрібно 2817 осіб, агрономів-рільників – 2112 осіб, зоотехніків – 1436 осіб, «інтенсивників» – 1018 осіб, культур техніків – 232 осіб тощо [8].

Коли цей план проаналізували в ЦК КП(б)У, то виявилось, що він був дуже далекий від реальної дійсності. Були занижені потреби в механізаторах, насінневіках, взагалі були відсутні плани підготовки галузевих агрономів, агрономів сировинних культур тощо. Тому на XI з'їзді КП(б)У (червень 1930 року) ЦК партії навів дані в потребах спеціалістів сільського господарства України, які відрізнялись від розробок НКО республіки. Було визначено необхідність у спеціалістах з вищою освітою в 39 тис. осіб, а з спеціальною освітою – 68 тис. Вузи УСРР могли покрити ці потреби на 1/2, а технікуми – на 62-68 % [9].

Переглянувши план НКО України, ЦК КП(б)У його ліквідував і в 1931 р. були введені нові плани ЦК партії.

Якщо повернутись до нової економічної політики (далі – НЕПу), проблема кадрів для села вирішувалась двома шляхами: залучали старих спеціалістів, готували нових з робітників і селян.

З початком масової колективізації, який співпадав з періодом першої п'ятирічки, такий спосіб забезпечення сільського господарства спеціалістами був уже застарілим, їх не вистачало.

Партійне та радянське керівництво приступили до вирішення проблеми сільськогосподарських кадрів тими ж методами, які використовували і при проведенні масової колективізації. На листопадовому (1929 р.) пленумі ЦК ВКП(б) було прийнято спеціальну резолюцію "Про сільське господарство України і про роботу на селі". В ній говорилося: "Для підготовки кадрів керівних працівників для колгоспів і радгоспів необхідно розширити у цьому році існуючі курси, із залученням на ці курси активу з промислових робітників колгоспів і сільськогосподарських робітників. Необхідно також посилити висування та підготовку організаторів і працівників для колективів радгоспів керівників тракторних загонів, завідувачів машинними прокатними пунктами. Щодо підготовки агротехнічного персоналу, ЦК КП(б)У повинен так перебудувати роботу сільськогосподарських вузів і технікумів України, щоб готувати в них спеціалістів, які здатні будувати "велике громадське сільськогосподарське виробництво" [10].

За постановою ЦК у 1929 році на навчання було мобілізовано 1100 робітників-комуністів, з яких майже 1/5 частину було послано в сільськогосподарські вузи [11]. Цього ж року ЦВК СРСР приймає рішення про збільшення коштів на вищу освіту, в інститутах стипендіями забезпечувалися 70% студентів, в технікумах – 50%. Підвищено зарплату професорсько-викладацькому складу цих вузів [12].

Однак, молодь була не готова до вступу в вузи. У 1929 році до Харківського сільськогосподарського інституту на 240 місць було подано тільки 173 заяви, до зоотехнічного інституту на 120 вакансій – всього 28 заяв [13].

Дещо покращили ситуацію в сільськогосподарських вузах УСРР робітничі факультети (робітфаки) по підготовці до вступу в інститут.

Так, при наборі 200 осіб у Київський гідромеліоративний інститут в 1933 році було прийнято 166 робфаківців, із них – 46 колгоспників. За допомогою робітфаку в Київський агроінженерний інститут цукрової промисловості в 1932 році із 200 осіб було зараховано 96 колгоспників [14] тощо.

За роки першої п'ятирічки значно розширилась мережа сільськогосподарських вузів і технікумів. Якщо в 1929 році в Україні було 8 таких інститутів, 17 технікумів, в яких разом навчалися 8,8 тис. студентів, то на початок 1933 року вже був 21 інститут, де навчались 17,6 тис. студентів і 208 технікумів – 30 тис. студентів [15].

Прийом учнів у сільськогосподарські інститути за цей час зріс майже в 3 рази, контингент студентів у них – більше ніж у 2 рази. Змінюється соціальний склад студентів вузів і учнів технікумів. Так, якщо у 1929 році діти селян склали у вузах 27,7%, в технікумах – 32,7%, то в 1938 році діти робітників і колгоспників вже становили в вузах понад 40% [16]. Ці 40% – загальний показник. Ним прикриті наступні процеси. Із завершенням масової колективізації сільські жителі були перетворені в новітніх кріпаків. У другій половині 30-х р.р. вирватись із села було дуже складно (відсутність паспортів). Тільки деяким батькам вдавалося влаштувати своїх дітей на навчання в місто, тоді вони могли врятуватись від колгоспів, отримавши паспорти. Тому на кінець 30 - х років серед студентів вузів із цих 40% більшість становили діти робітників, кількість селян скоротилась, порівняно з кінцем 20-х років [17]. Щоб приховати цю тенденцію, офіційна статистика подає кількість студентів, вихідців із селян і робітників, в сукупності.

Зростання мережі сільськогосподарських вузів і технікумів не означало покращення їх матеріального обладнання, умов навчання студентів. В 1929/30 н. р. гуртожитками було забезпечено всього 42% студентів. Деякі приміщення не були пристосовані під гуртожитки. Наприклад, в Києві студенти проживали у бараках колишніх військовополонених, в пожежних бараках. Важкі умови проживання, погане харчування посилили незадоволення серед студентів. Зростає їх агресивність, збільшується потік скарг, зокрема, в Київський міськвиконком. Студенти розпочинають саботаж занять, влаштовують скандали з керівництвом вузів і факультетів. Так, масові виступи студентів мали місце в серпні-вересні 1930 року в Харківському ветеринарному інституті [18].

Такий розвиток подій змусив ЦК КП(б)У створити спеціальну комісію стосовно перевірки навчальної бази вузів України. Комісія прийшла до висновку, що багато з них є дуже слабкими і маломісними. Були виявлені факти, коли лабораторія вузу була розміщена в колишньому курнику, а гуртожиток – в колишній лазні [19].

Матеріали комісії були розглянуті в НКО республіки, який в вересні 1929 року приймає постанову "Про вищу і середню сільськогосподарську освіту". Було відмічено той факт, що ні в кількісному, ні в якіс-

ному відношенні підготовка кадрів вищої кваліфікації не відповідає перспективам розгортання та реконструкції народного господарства. Особлива увага зверталась на посилення підготовки спеціалістів для великих механізованих господарств. Були ліквідовані всі факультети організації дрібного селянського господарства, організовувались замість них факультети великих усупільнених радянських господарств [20].

У листопаді 1931 року в НКЗС України відбулася нарада з питань підготовки сільськогосподарських кадрів у технікумах. На ній було відзначено, що основна частина сільськогосподарських технікумів не забезпечена навчальними програмами, а якщо і є програми, то тільки з основних дисциплін. Жодних навчальних програм не було в Черкаському технікумі ветеринарії, Криворізькому технікумі великої рогатої худоби, Зінов'ївському, Звенигородському сільськогосподарських технікумах тощо. Слабо була поставлена методична робота. Дуже болюче питання – забезпечення підручниками. На цій нараді вперше в країні було вирішено оцінювати знання студентів по п'ятибальній системі. Піднято роль викладача, як персонального керівника підготовки студентів [21].

Важливі зміни відбувалися в ці роки в системі сільськогосподарської освіти України. В СРСР в той час наростала посилена централізація всього життя народу, в тому числі, освіти. Це відбилось і на сільськогосподарській освіті. Ще липневий (1928 рік) пленум ЦК ВКП(б) запропонував "приступити з 1928/29 н.р. до уніфікації системи технічної освіти в СРСР". 11 вересня 1930 року ЦВК і РНК [22] СРСР приймають відповідну постанову. В країні вводилася єдина система індустріально - технічної освіти, єдині типи навчальних закладів. У 1933 році для керівництва вищою технічною освітою в СРСР був створений Комітет з вищої технічної школи при ЦВК, а в 1936 році – Всесоюзний комітет з вищої школи при РНК СРСР. На нього покладалося керівництво всіма вищими навчальними закладами незалежно від їх відомчої належності (за винятком художніх і військових).

Однак, вузи і технікуми України не справлялися з підготовкою керівних кадрів для села. Потреби за заявками господарств у спеціалістах сільського господарства в 1929 році складали 10865 осіб. Вузи могли випустити тільки чотири тисячі дев'яност шістьдесят спеціалістів (46%) необхідної кількості. Спеціалістів середньої ланки потрібно було 18000 осіб, технікуми могли випустити 14781 спеціалістів (82 %) [23].

Одна із основних причин недобору кадрів була в тому, що в 1929 році, не закінчивши навчання, вибували із сільгоспінститутів із 100 осіб – 26, така ж картина була і в технікумах. Вчасно навчання закінчували в сільгоспінститутах тільки 23% студентів. Обстановка із випуском спеціалістів сільського господарства не змінилась до кінця першої п'ятирічки. У 1933 р. план випуску кадрів вищої кваліфікації було виконано на 3,5% (план був 1095 осіб, а випущено – 35) [24]. Відсоток відсіву,

як свідчить статистика, був величезним. НКО УСРР вважав нормальним явищем в ті роки відсів студентів за час навчання понад 70% до загального їх числа [25]. Причина такого явища була у важкому матеріальному становищі більшості студентів України.

Крім того, у вузах і технікумах в роки першої п'ятирічки дуже активно попрацювала сталінська репресивна машина. 1929 року, виступаючи на Першій Всесоюзній нараді працівників вищої школи, В.Молотов наголосив: “В 1929 р. питання про вищу освіту стало перед нами як одне із важливих політичних завдань. Тоді виявилось з особливою силою, яка ще слабка радянська країна технічними кадрами, який ще живучий буржуазний вплив, як розгорнута робота іноземної агентури серед старих спеціалістів і студентів...” [26].

У кінці 1920-х – на початку 1930-х рр. пройшли масові чистки викладацького і студентського складів Київського зоотехнічного інституту, Київського сільськогосподарського інституту та інших вузів. Наприклад, суть злочину репресованих у Київському сільськогосподарському інституті викладачів К. Веселовського та М.Войгана полягала в тому, що вони при викладанні дисциплін ігнорували рішення партії стосовно колективізації, зовсім не готували студентів до її проведення. В цьому інституті був репресований ректор В.Мазуркевич, інші викладачі.

У 1932 р. НКЗС УСРР розробляє спеціальну інструкцію “Виробничий профіль техніка”, в якій як обов'язкові були вказані такі вимоги до спеціалістів: “...викривати та рішуче боротися з правими і лівими опортуністами, контрреволюційними троцькістами, гнилими лібералами, боротися з капіталістичними, ідеалістичними та всіма ін. ворожими марксизму-ленінізму теоріями. Викривати та рішуче боротися зі шкідливими теоріями М. Кондратьєва, О. Чаянова, М. Макарова”. (Відомі вчені-економісти, прихильники кооперативного руху – Я.М., Р.Б.) [27]. Слово в слово ці вимоги були повторені в інструкції стосовно підготовки інженерів [28], яка була розроблена НКЗС УСРР того ж таки року.

У ці роки в Україні йшла боротьба проти послідовників О. Чаянова: М. Філіповського, В. Бухановського та інших. З Одеського сільськогосподарського інституту було вигнано професора М.Балашова. В Харківському сільськогосподарському інституті був заарештований професор Х. Левицький, в Київському кооперативному інституті – професор М.Пажітков тощо. Була знищена не лише школа О.Чаянова, а й група Л.Кріцмана, яка займала протилежні їй позиції, їх називали “Аграрними марксистами” [29]. Всього було репресовано понад 120 осіб [30].

Масова ідеологічна обробка студентів приносила результати. Зокрема, основна маса студентів сільськогосподарських вузів України підтримала вирок під час процесу над СВУ. Були серед них і такі, які вважали ці рішення надто м'якими, вимагали вищої міри покарання [31]. Однак тотальна політизація навчального процесу над Спілкою визволення України (СВУ) в сільськогосподарських вузах, винищення най-

більш прогресивних і обдарованих викладачів негативно відбилася на рівні підготовки спеціалістів. Посилено відбувалася “радянська” нових кадрів вищої кваліфікації. Все це проходило за рахунок зниження їх професіоналізму, загальнокультурної підготовки. Для радянського керівництва головним у підготовці сільськогосподарських спеціалістів була не їх професійна готовність, а ідеологічне, політичне загартування.

В руслі загальної боротьби проти “куркульства” розпочинається масове виключення студентів із сільськогосподарських вузів. У 1930 р. секретаріат ЦК КП(б)У приймає спеціальну постанову “Про дітей куркулів у початковій, середній і вищій школі” у якій сказано: “дітей куркулів до вищої школи не приймати. Всіх, хто приховав своє походження, виключати” [32].

Одночасно в вузах діяла інструкція, згідно якої всі вступники були розділені на 4 категорії: робітники, селяни, службовці та кустарники. Для членів ВКП(б) та кандидатів у члени партії, дітей робітників, наймитів, сільської бідноти робився виняток при прийомі до вузу: їх дозволялось зарахувати на навчання при не здачі 1–2 не основних для даного вузу предметів, коли загальна академічна підготовка гарантувала нормальне навчання цього абітурієнта. Крім того, члени і кандидати у члени партії приймалися у вузи поза нормою, встановленою для кожної соціальної групи, а членам ВЛКСМ надавали перевагу в межах даної соціальної групи.

Норми набору в сільськогосподарські вузи були встановлені наступні: робітників – 29 % від загальної кількості зарахованих, селян – 60 %, службовців – 9 %; до сільськогосподарських технікумів, відповідно, 20 %, 70 %, 8 % [33].

Запроваджувалася плата за складання екзаменів у таких розмірах: робітники від заробітку 60-100 крб. – 1 крб., службовці – 3 крб., кустарниками – 5 крб.; від заробітку 100-150 крб. – відповідно 2 крб., 5крб., 10 крб. Для селян, які сплачували податки в обсязі 15-50 крб., встановлювався розмір оплати 1 крб.; від 50 до 100 крб. – 2 крб.; 100-300 крб. – 5 крб.; 300 і більше – 10 крб. [34].

Наприкінці 1920-го – на початку 1930-го рр. у республіці важлива роль відводилася підготовці кадрів для національних районів із місцевого населення. На закінчення першої п’ятирічки в Україні нараховувалося 18 сільськогосподарських технікумів для національних меншин, де навчалися 1430 студентів, серед них: німецьких технікумів – 5 (360 студентів), єврейських – 5 (320 осіб), 3 польських (230 осіб), 2 російських (127 осіб), 1 єврейський, 1 молдавський сільськогосподарські інститути по 140 студентів кожний. Працювали 6 єврейських відділів при загальних сільськогосподарських технікумах [35].

Однак вже у другій половині 1930-х рр. національні професійні заклади, в тому числі сільськогосподарські, були оголошені осередками розповсюдження націоналізму і закриті.

Для покращення підготовки спеціалістів вищої кваліфікації для сільського господарства певне значення мало рішення від 21 вересня 1932 р. про реорганізацію комуністичних вузів у вищі комуністичні сільськогосподарські школи (ВКСГШ). Ці школи приймали комуністів і безпартійних, які мали певний стаж керівної роботи. ВКСГШ мали завдання готувати кваліфікованих керівних працівників для колгоспів, МТС, радгоспів і районних партійно-радянських організацій, які мали би поруч із широким політичним розвитком достатні сільськогосподарські знання. 30% випускників цих шкіл направлялися на роботу в колгоспи, а 70% – у МТС і радгоспи.

За роки першої п'ятирічки ВКСГШ підготували 417 керівних спеціалістів сільського господарства. Але це була дуже обмежена кількість, причому в колгоспи з них потрапила (і то чи потрапила?) всього третина.

Безпосередньо для колгоспів готували керівні кадри (голів колгоспів, бригадирів тощо) – вищі колгоспні школи (ВКШ), створені в 1930 р. Термін навчання в них був один рік. В Україні 1931 р. їх працювало 7, а в наступному – вже 19. Як правило, ВКШ розміщувались у містах і райцентрах, де для них була матеріальна база. Наприклад, Київська ВКШ проводила заняття із спеціальних предметів у лабораторіях і кабінетах сільськогосподарського інституту, залучаючи до навчального процесу працівників цього вузу.

ВКШ готували для колгоспного виробництва спеціалістів середньої кваліфікації. Так Червоногородська школа готувала організаторів-тваринників для колгоспів, Кам'янець-Подільська – організаторів-птахівників тощо.

У 1931/1932 н. р. ВКШ України мали склад слухачів, у яких переважав сільський актив. Серед слухачів було багато голів колгоспів, які підвищували тут свою кваліфікацію, переважали члени КП(б)У та комсомольці.

Навчальні плани ВКШ передбачали 1258 год., з яких 68% відводилося на спеціалізацію, вивчення однієї з галузей колгоспного виробництва і планування, а також на виробничу практику. Один із початківців колгоспного будівництва в Україні Ф.Дубковецький писав: “Школа дала мені багато. Я систематизував свої поспіхом напхані знання з агрономії, зоотехніки, підкувався політично” [36]. ВКШ закінчили багато організаторів колгоспів республіки 1930-х рр. Я.Дробот, М.Чуєнко та ін..

У 1931 р. почали створюватись районні колгоспні школи (РКШ), де готували в основному голів колгоспів і рахівників. Строк навчання в них був 3-4 місяці. Для підготовки завідувачів колгоспних тваринницьких ферм створюються міжрайонні колгоспні школи (МКШ), аналогічні РКШ. В 1933 р. вони були ліквідовані, а строк навчання РКШ збільшено до 6 місяців, потім до 1 року. З 1933 р. в них стали готувати і завфермами, а з 1934 р. – бригадирів. Давали ці школи як спеціальні, так і загаль-

ноосвітні знання. Розширюється сітка РКШ. Так у Вінницькій області за планом на 1932-1933 рр. передбачалось створити 15 шкіл з контингентом у 900 осіб, в 1933-1934 рр. тут працювали вже 48 РКШ, які випустили 5130 слухачів, в тому числі: бригадирів-рільників у 1933 р. – 1200 осіб, у 1934 р. – 17231 особу; бригадирів-тваринників, відповідно, 750 і 1451 особу [37].

Серйозну школу перевірки своїх ділових і моральних якостей, як керівники колгоспів і радгоспів, пройшли випускники цих шкіл у страшний 1932-1933 рр. Так у с. Великий Хутір на Черкащині в колгоспі, де головував Я. Дробот, голоду практично не було. Як селяни ухитрилися ховати хліб, досі невідомо. Колгосп виділяв кожній дитині хліб, молоко. Підгодовували тих, хто приходив із сусідніх сіл. У цьому ж селі жив бригадир колгоспу І. Козоріз. Він ходив по селах і допомагав людям, взяв на утримання чужих одинадцять дітей, хоча в хаті було шість своїх. Про цей подвиг знали люди, але мовчали. Я.Дробот пережив 1937 р. Тільки в 1941 р. німці його знищили. До цих пір жителі села свято беруть пам'ять про цих людей [38].

У с. Михайлівка Сумської області голова колгоспу М. Чуенко зібрав селян і заявив, що не буде віддавати зерно без згоди тих, хто його виростив. За такий бунт М. Чуенко був розстріляний, 67 осіб було арештовано. Офіційна преса стала нарікати на колгоспи, які “розподіляють все зерно, весь урожай серед місцевого населення” [39]. Наприклад, у Харківській області багато колгоспів приховували справжню врожайність, з метою роздати голодним селянам. Так у колгоспі “Серп і молот” Балакліївського району управління колгоспу показало зменшену врожайність. Те саме зробили в колгоспах “Червоний січень” цього району, “Переможець” Сахновищанського району тощо [40]. Всього спеціальна колегія обкому Компартії (більшовиків) України виявила в липні 1933 р. таких 7 господарств, де голови правління були розстріляні.

Були спроби з боку НКЗС республіки з 1930 р. розгорнути курси прискореного готування спеціалістів сільського господарства вищої та середньої кваліфікації при вузах і технікумах. Особи зараховувались на навчання згідно направлення сільськогосподарських організацій, а тому після його закінчення повертались назад. Навчання було розраховане на 6-7 місяців теоретичної підготовки і 5 місяців – практичної. Через 1,5 року після закінчення курсів з місця роботи курсанта подавалась характеристика, на підставі якої (і рекомендації господарства) спеціальна комісія вузу, при якому працювали курси, присвоювала кваліфікацію і видавала постійне кваліфікаційне свідоцтво. До мережі закладів прискореної підготовки було віднесено 97 технікумів і 21 інститут.

Перші практичні заходи щодо реалізації плану підготовки спеціалістів показали нездатність сільськогосподарських організацій до комплектування курсантів та їх фінансування. Плани набору курсантів були зірвані. Станом на 1 грудня 1932 р. в системі Укрколгоспцентру було виконано

план відрядження курсантів до середніх сільськогосподарських навчальних закладів на 2,5% (замість 11850 осіб направлено 227), до інститутів – на 20% (відповідно 1095 – 25 осіб). По трестах план цей був виконаний, відповідно, на 11,8% і на 19,3% [41].

У липні 1934 р. в УСРР було 26434 колгоспи. Тобто, необхідно було тільки одних голів колгоспів підготувати декілька тисяч чоловік, крім того, десятки тисяч їх заступників, інших спеціалістів.

Тому для підготовки цих кадрів вводиться найбільш швидкоплинна система – курсова. В кінці 1929 р. організаційне бюро ЦК КП(б)У приймає рішення про створення в округах не менше 50 курсів з двомісячним терміном навчання для підготовки 35 тис. голів колгоспів.

Для підготовки керівних колгоспних кадрів в ряді міст республіки– Одесі, Новомосковську, Каховці, Довганівці та ін. – були створені колгоспні університети (так називались курси із ускладненою програмою). Крім того, при робітничих університетах у Кіровограді, Проскурові, Вінниці, Полтаві працювали колгоспні факультети. Одеський університет, сільськогосподарський факультет Кіровоградського університету повинні були готувати впродовж 2-х років керівників і організаторів колгоспного виробництва. Полтавський, Каховський факультети впродовж 3-6 місяців готували працівників середньої ланки для колгоспів. На початок 1932 р. в Україні вже діяв 41 колгоспний університет, в яких навчалися 11700 осіб.

Курсова система давала можливість швидко готувати спеціалістів, але якість їх підготовки при цьому надзвичайно погіршувалась. На жаль, саме ця система була головною в підготовці кадрів для сільського господарства в довоєнний період.

Названі вище цифрові розрахунки показують, що колективізація абсолютно не була підготовлена не тільки матеріально, а й кадрово. Це призводило до того, що розпочалась швидкоплинна і поверхнева їх підготовка. Як свідчать джерела, вона не давала ні глибоких професійних знань, ні загальноосвітньої та й культурної підготовки. Такі керівні кадри в селі довго не затримувались. Постійно відбувалося їх переміщення, гострою була плинність. Звичайно, що від керівників колгоспів багато в чому залежав розвиток культури села, а вони дуже мало впливали на неї. Тільки в 1970-ті рр. почали розширювати підготовку керівних колгоспних кадрів у вузах і технікумах, і ці спеціалісти стали переважаючими на селі.

Література

1. Слинько І.І. Соціалістична перебудова і технічна реконструкція сільського господарства України. – К., 1961.– С. 304.
2. Борисов Ю.С. Подготовка производственных кадров сельского хозяйства в реконструктивный период. – М., 1960.– С 13.

3. Центральний державний архів органів державної влади і органів державного управління (далі – ЦДАОДВОДУ), ф.166 – наркомат освіти України, оп. 4, спр. 127, арк.. 45.
4. ЦДАОДВОДУ, ф. 2623 – наркомат праці УРСР, оп. 1, спр. 128, арк. 15.
5. Кадры на селе // Сельскохозяйственная жизнь. – 1928, – № 14.– С. 19.
6. ЦДАОДВОДУ, ф. 2623– наркомат праці УРСР, оп. 1, спр. 17, арк. 1.
7. ЦДАОДВОДУ, ф. 166– наркомат освіти України, спр. 5, оп. 129, арк.. 18.
8. XI з'їзд КП(б)У. Стеногр. звіт. – Харків, 1930.– С. 302.
9. XI з'їзд КП(б)У. Стеногр. звіт. – Харків, 1930.– С. 303.
10. Правда. – 1929. – 3 ноября.
11. Розвиток української культури за роки Радянської влади. –Х., 1930 – С. 137.
12. Собрание законов и распоряжений Рабоче - Крестьянского правительства СССР за 1929 г.– Харків, 1930.– С. 137.
13. Сербин В. Навчається нова зміна // Комуніст.–1929.– 28. серпня.
14. Працєе робфак // За кадри. – 1932.– 16 червня.
15. Державний архів Київської області, ф. 5 – засідання Київського обласного комітету КП(б)У, оп. 20, спр. 40, арк.30.
16. УРСР в цифрах. Статистичний довідник. – К., 1936.– С.578.
17. Культурне будівництво в Українській РСР. – К., 1959.
18. Там само, С. 49.
19. Стан перевірки вузів // Більшовик України. – 1929. – № 17-18.– С. 87.
20. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО), ф. 1 – ЦК КП(б)У, оп. 20, спр. 99, арк. 66.
21. ЦДАОДВОДУ, ф. 2 – РНК УРСР, оп. 1, спр. 1628, арк. 19.
22. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій, пленумів ЦК.– Т. 4.–К., 1978.– С. 108.
23. ЦДАОДВОДУ, ф. 2623 – наркомат праці УРСР, оп. 1, спр. 99, арк.. 2.
24. ЦДАОДВОДУ, ф. 2623 – наркомат праці УРСР, оп. 1, спр. 656, арк.9.
25. Там само, спр. 99, арк.. 70.
26. Молотов В. За передову науку. – К., 1939.– С. 70.
27. Комуніст. – 1929.– 10 січня.
28. Комуніст. – 1929.– 14 січня.
29. ЦДАОДВОДУ, ф. 5 - наркомат внутрішніх справ УРСР, оп. 1, спр.1612, арк. 34.
30. ЦДАГО, ф. 1 – ЦК КП(б)У, оп. 20, спр. 3192, арк. 90.
31. ЦДАГО, ф. 1 – ЦК КП(б)У, оп. 20, спр. 3194, арк. 98.
32. ЦДАГО, ф. 1 – ЦК КП(б)У, оп. 20, спр. 3195, арк. 10.
33. ЦДАГО, ф. 1– ЦК КП(б)У, оп. 328, спр. 3199, арк. 71.
34. ЦДАГО, ф. 1– ЦК КП(б)У, оп. 1034, спр. 3198, арк. 74.
35. Скрипник М. Перебудовними шляхами // Український історичний журнал. – 1989. – № 12.– С. 131.
36. Дубковецький Ф. На путях к коммунизму. – М., 1949.– С. 37.

37. ЦДАОДВОДУ, ф. 166 – наркомат освіти України, оп. 17, спр.247, арк.24.
38. Збережемо пам'ять // Молодь України.– 1993.– 24 липня.
39. Злочин проти влади // Вісті. – 1932.– 1 жовтня.
40. Приховують врожай // Комуніст.–1933.–3 січня.
41. Небезпечні факти // Комуніст. – 1933.– 6 червня

*Стаття постуила в редакційну колегію 17.12.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. іст. наук, професором Кугутяком М.В.*

TRAINING OF MANAGEMENT STAFF IN THE VILLAGE OF SOVIET UKRAINE AT THE BEGINNING OF THE THIRTIES IN THE XX-TH CENTURY

Y. I. Mandryk, R.B.Puyda

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
15, Carpatska Street, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine,
Ph. +380 (342) 57 23 90; e-mail: igp@nung.edu.ua*

In the article there has been analyzed the system of administrative personnel education for rural economy in Soviet Ukraine within 1930-tieth.

It has been studied the work of agricultural higher educational establishments and vocational schools; great attention has been paid to the investigation of different courses and schools. The assignment system of the above-mentioned personnel in villages has been shown.

Keywords: *policy of the Soviet State, system of personnel education, administrative personnel, agricultural specialists, culture.*